

УДК 321:01:314.742

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2021.25.21>

ОЦІНКА ВПЛИВУ ІМІГРАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНУ ДЕРЖАВУ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР

Хлівнюк Тетяна,

кандидат політичних наук, доцент,
завідувач кафедри соціальних теорій

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Аргументовано, що в останні два десятиліття на порядок денний у країнах із розвиненим інститутом соціальної держави вийшли нові виклики, пов'язані із солідарністю з іммігрантами. Це зумовлено, з одного боку, появою нових масштабних конфліктів на планеті, а з іншого – зниженням стійкості соціальної держави, одним зі завдань якої є сприяння інтеграції трудових мігрантів та біженців. Проаналізовано основні підходи до співвідношення соціальної держави та імміграції: концепцію «нової ліберальної дилеми» та концепцію «шовінізму соціального забезпечення», або «націоналізму соціальної держави». Відзначено, що концепція «нової ліберальної дилеми» передбачає, що: 1) сильна соціальна держава базується на сильній солідарності громадян, зокрема й до іммігрантів; 2) водночас стійкість інституту соціальної держави є під загрозою, коли спільнота стає більш різноманітною; 3) наслідком значної різноманітності спільнот держав соціального типу й надання соціальних прав іммігрантам стало поступове зниження підтримки громадянами ідеї соціальної держави. Змістом дилеми є невизначеність неоліберальних і соціал-демократичних політиків у виборі між відкритістю до іммігрантів та потребою зберегти сильні національні системи соціального забезпечення. Наголошено на особливостях концепції «шовінізму соціального забезпечення», яка обмежує соціальні права іммігрантів або ж (у м'якшій версії концепції) передбачає надання соціальних гарантій виключно за умови відповідності певним критеріям. Відзначено, що: 1) у докризовий період еволюції соціальної держави (поч. 1960-х – сер. 1970-х років) під впливом активної деколонізації мігрантам було надано деякі (обмежені) соціальні права, однак діяльність інституту соціальної держави спрямовувалася передусім на потреби громадян цих держав; 2) у 1970-х роках завдяки правозахисному руху зросли перспективи розширення соціальних прав іммігрантів; 3) із 1990-х років тенденція розширення соціальних прав іммігрантів була призупинена. Це пояснюється входженням інституту соціальної держави в глибоку кризу й одночасним збільшенням чисельності іммігрантів-біженців, інтеграція яких потребувала значних затрат; 4) кілька останніх криз (фінансова криза 2008 р., європейська міграційна криза 2015 р., коронакриза 2020–2021 рр.) посилюють уразливість мігрантів. Доведено, що кризові явища у функціонуванні соціальної держави мають комплекс причин і не звужені виключно до впливу імміграції на соціальну сферу життєдіяльності розвинених держав.

Ключові слова: соціальна держава, іммігранти, біженці, солідарність, концепція «нової ліберальної дилеми», концепція «шовінізму соціального забезпечення».

Khlivniuk Tetiana. Assessment of the impact of immigration on the welfare state: conceptual bases and practical dimension

It has been argued that in the last two decades, new challenges related to solidarity with immigrants have been on the agenda in countries with a developed welfare state institution. This is due, on the one hand, to the emergence of new large-scale conflicts around the world, and on the other – to the decline of the welfare state's sustainability, one of its key objectives is to promote the integration of migrant workers and refugees. The main approaches to the relationship between the welfare state and immigration have been analyzed: the concept of 'New Liberal Dilemma' and the concept of 'Welfare Chauvinism' or 'Welfare State Nationalism'. It is noted that the concept of the "new liberal dilemma" provides that: 1) a strong welfare state is based on strong solidarity of citizens, including immigrants; 2) at the same time, the stability of the institution of the welfare state is under threat when the community becomes more diverse; 3) the consequence of the significant diversity of communities of social states and the granting of social rights to immigrants was a gradual decline in citizens' support for the idea of the welfare state. At the heart of the dilemma is the uncertainty and ambiguity of neoliberal and social-democratic politicians in choosing between openness to immigrants and the need to maintain strong national social security systems. Emphasis is placed on the peculiarities of the concept of "social security chauvinism", which restricts the social rights of immigrants or (in a softer version of the concept) provides for social guarantees only if they meet certain criteria. It is noted that: 1) in the pre-crisis period of the evolution of the welfare state (early 1960s - mid 1970s) under the influence of active decolonization, migrants were granted some (limited) social rights. However, the activities of the welfare state institution were directed primarily to the needs of citizens of these states; 2) in the 1970s, thanks to the human rights movement, the prospects for social empowerment of immigrants increased; 3) since the 1990s, the trend of expanding the social rights of immigrants has been suspended. This is due to the entry of the welfare state institution into a deep crisis and a simultaneous increase in the number of refugee immigrants, whose integration required significant funding; 4) the last few crises (financial crisis of 2008, European migration crisis of 2015,

coronavirus crisis of 2020-2021) have increased the vulnerability of migrants. It is proved that the crisis phenomena in the functioning of the welfare state have a set of causes and are not limited exclusively to the impact of immigration on the social sphere of life of developed countries.

Key words: *welfare state, immigrants, refugees, solidarity, concept of 'New Liberal Dilemma', concept of 'Welfare Chauvinism'.*

Інститут соціальної держави довгий час передбачав безумовну солідарність з уразливими категоріями громадян (малозабезпеченими, особами з обмеженими можливостями, безробітними, особами похилого віку, сім'ями з дітьми та ін.) [4; 8; 32]. Але в останні два десятиліття на порядок денний вийшли нові виклики, пов'язані із солідарністю з мігрантами, а особливо біженцями, чисельність яких стрімко зростає через збільшення зон воєн, громадянських конфліктів на планеті. Нові реалії актуалізують питання гідного життя, добробуту тих, хто працював і сплачував податки в бюджети держав, які залишив із тих чи інших причин.

Зі зростанням кількості як трудових мігрантів, так і біженців питання соціальних гарантій іммігрантам набуло додаткової гостроти та контраверсійності. Це увиразнюють як поточні соціально-політичні процеси, так і сконструйовані концепції співвідношення соціальної держави й імміграції. Політичні конфлікти навколо імміграції та реструктуризації добробуту спровокували своєрідну расизацію питання соціального громадянства [11; 33]. Йдеться про можливість реалізації права окремих категорій населення на справедливую частку економічних і соціальних ресурсів держави. Передусім іммігранти часто протиставляються громадянам, які працею й сплаченими податками заслужили на соціальні гарантії.

Одні дослідники [21, с. 1] вважають, що для більшості, наприклад європейців, одночасна підтримка й імміграції, й соціальної держави є малоімовірною. Інші ж [15, с. 372] стверджують, що щонайменше половина європейців схильна підтримувати й імміграцію, й інститут соціальної держави, не вбачаючи в такому поєднанні суперечності. Нині це питання про рівень тиску, який здійснює міграція на соціальну державу й загрожує її стійкості, залишається малодослідженим і відкритим.

Значні обсяги імміграції від закінчення Другої світової війни характеризують усі держави з розвиненими системами соціального захисту, незважаючи на модель соціальної держави, яку вони розвивають. Зокрема, у Європі від початку 1960-х років під впливом активної деколонізації почала стрімко зростати етнічна неоднорідність унаслідок зростання чисельності трудових мігрантів. Це позначилося на соціальній політиці. Наприклад, у багатьох державах (Німеччина, Нідерланди та ін.) було прийнято програми щодо гастарбайтерів, щоб задовольнити висхідні потреби національних економік у дешевій робочій силі. У Великій Британії та Франції сприятлива міграційна політика була спрямована на залучення громадян із колишніх колоній для задоволення потреб у робочій силі в ході повоєнного економічного підйому.

Згадані процеси синхронізувалися з піднесенням інституту соціальної держави. Однак розширення інституту соціальної держави все ж спрямовувалося найперше на потреби громадян цих держав. Мігрантів же сприймали, за образним порівнянням, як перелітних птахів (*birds of passage* [27]), а отже, вони хоча і мали соціальні гарантії, але дуже обмежені. Очікувалося, що мігранти невдовзі повернуться на свою батьківщину. Фактично владою не бралось до уваги, що велика кількість нерезидентів платить податки, робить певні соціальні внески, але не отримує доступу до соціальних гарантій.

Енергетична криза 1970-х років мала своїм наслідком звуження міграційних програм, особливо у європейських державах. Подальша стагфляція у більшості розвинених держав планети зумовила масштабну реструктуризацію промисловості. Це вплинуло передусім на низькокваліфікованих працівників-іммігрантів, багато з котрих утратили робочі місця, однак не повернулися на батьківщину. Навпаки, трудові іммігранти намагалися залишитися у країнах перебування та за можливості якнайшвидше возз'єднатися зі своїми сім'ями.

На ті ж часи припала й активізація правозахисного руху. Під його впливом намітилися зміни в громадянській думці щодо прав мігрантів, а національні та регіональні судові органи (передусім йдеться про європейські держави) зайняли активну проіммігрантську позицію у відстоюванні принципу верховенства права. Таким чином, намітилася деяка перспектива змін у напрямі рівності соціальних прав мігрантів, недискримінації, прав людини [16; 35; 30]. Ускладнилася процедура депортації іноземців, в окремих державах були дещо розширені їхні соціальні права.

Отже, поступово сформувалася група населення, яка користувалася деякими соціальними правами, але не була охоплена інститутом громадянства/підданства [17]. Тобто вже не наявність тісного політико-правового зв'язку з приймаючою державою (громадянства), а факт проживання в певній країні, сплата податків в її бюджет тощо лягли в основу надання особі соціальних прав [18, с. 4].

Також зросла роль права на об'єднання сімей мігрантів, а отже, соціальні права почали поширюватися й на ці групи [13].

Однак із 1990-х років позитивна тенденція з розширенням соціальних прав іммігрантів була призупинена, а політика їх інтеграції на ринку праці стає щораз більш незадовільна. З одного боку, інститут соціальної держави вже увійшов у глибоку кризу, а з іншого – відчутно збільшилася кількість мігрантів не з числа трудових мігрантів, а біженців, інтеграція яких у спільноти приймаючих держав традиційно відбувається довше та витратніше для інституту соціальної держави. Це актуалізувало питання можливості надання широкого соціального захисту іммігрантам.

З одного боку, старіння населення розвинених держав, а отже, скорочення робочої сили, сигналізувало про потребу розвинених соціальних держав у трудових ресурсах, а також активізації груп, недостатньо представлених на ринку праці (іммігранти, некорінні народи, працівники літнього віку, жінки та ін.). Це мало метою запобігти дефіциту робочої сили. З іншого боку, імміграція почала увиразнювати наслідки, пов'язані з проблемами культурної інтеграції мігрантів у багатьох країнах [1; 5; 7]. Окрім того, іммігрантів усе частіше звинувачують (не завжди виправдано) у зловживанні благами соціальної держави, паразитуванні коштом платників податків приймаючої країни [13].

Масштабні негативні економічні наслідки та заходи жорсткої економії після глобальної фінансової кризи, яка розпочалася у 2008 рр., істотно погіршили критичні оцінки щодо впливу імміграції на стійкість інституту соціальної держави у світі. Міграційна криза 2015 р. у Європі також загострила різні аспекти питання соціального захисту шукачів притулку.

Коронакриза 2020–2021 рр. особливо позначилася на іммігрантах, багато з яких працювали в секторі обслуговування, бізнес у якому призупиняв роботу або й банкрутував. Ризик зараження серед мігрантів значно вищий через залучення до робіт, де складно дотримуватися соціального дистанціювання, організувати віддалену роботу [36], а також з огляду на проживання в мікрорайонах та будівлях із високою щільністю населення, користування переважно громадським транспортом. Ті іммігранти, які без належних підстав перебувають у приймаючій країні, менше схильні звертатися за медичною допомогою. Іммігранти мають меншу мережу підтримки, на яку можна покладатися у разі зараження COVID-19. Мігранти, особливо з числа біженців, непропорційно представлені у секторах, які найбільше постраждали від пандемії, тому й потребують належного охоплення механізмами соціального захисту. Можемо констатувати: кожна нова криза глобального характеру погіршує ситуацію на національних ринках праці економічно розвинених держав, ослаблює інститут соціальної держави, а отже, посилює соціальну незахищеність мігрантів, особливо біженців.

Одним із перших, хто актуалізував проблему впливу імміграції на соціальну державу, був американський економіст та політичний аналітик М. Фрідман. У телеєфірі 1977 р. він виніс на обговорення питання відмінностей у ставленні у США до імміграції на етапах до й після формування інституту соціальної держави. Вільна міграція на поточний момент, на думку вченого, не видавалася можливою. Одна справа мати вільну трудову імміграцію, а інша – вільну міграцію з отриманням іммігрантами соціальних гарантій [14]. Власне, це відповідає цінностям лібералізму, які увиразнював М. Фрідман. Після привертання уваги вченим до проблеми впливу імміграції на соціальну державу у соціально-політичному дискурсі актуалізувалося питання конструювання на державному рівні оптимальної імміграційної політики та того, як цю політику гармонізувати з національними програмами перерозподілу соціальних благ.

Основними підходами щодо співвідношення інституту соціальної держави та імміграції є: 1) концепція «нової ліберальної дилеми» (New Liberal Dilemma, Progressives Dilemma [21–23]); 2) концепція «шовінізму соціального забезпечення», «націоналізму соціальної держави» (Welfare Chauvinism, Welfare State Nationalism). Обидві теорії різною мірою, але вбачають певний негативний вплив імміграції на соціальну державу. Охарактеризуємо їх.

Концепція «нової ліберальної дилеми» передбачає, що сильна соціальна держава базується на сильній солідарності громадян. Однак вона є під загрозою, коли спільнота стає більш різноманітною [15, с. 352]. Наслідком цього є поступове зниження підтримки громадянами ідеї соціальної держави. Неоліберальні політики (а в країнах Європи також і соціал-демократи) як послідовні прихильники широких соціальних прав людини опинилися між наміром бути відкритими до іммігрантів та розумінням важливості збереження сильних національних систем соціального забезпечення. Ці політики бояться втратити електорат, а тому й опинилися перед дилемою. Вона не в останню чергу спирається на висновки учених [9; 12], що підтримка ідей, які становлять зміст соціальної держави, є нижчою у тих країнах, зокрема Європи, де більша частка іммігрантів.

Друга концепція («шовінізму соціального забезпечення», «націоналізму соціальної держави») представлена жорсткішою та м'якшою версіями. Жорсткіша версія передбачає, що соціальні виплати мають

охоплювати лише громадян держави та не стосуються іммігрантів. Ця концепція розвиває уявлення про те, що люди менше готові ділитися ресурсами зі «сторонніми» («чужими», «іншими», кажучи мовою постмодерну), ніж зі «своїми». Від громадян очікується, що вони заперечуватимуть проти поширення на іммігрантів соціальних гарантій [10]. М'якшою версією цієї концепції передбачено підтримку надання соціальних прав мігрантам, але лише після того, як вони відповідатимуть певним критеріям, наприклад наявність постійного місця праці, регулярна сплата податків і под. [28].

Концепція «шовінізму соціального забезпечення» використовується передусім праворадикальними та популістськими партіями. Вони проблеми соціальної держави вбачають в іммігрантах, хронічних безробітних і под. Праві популісти, соціальні шовіністи та інші радикали поділяють населення на дві групи: ті, які «живлять» (nourishing groups), і ті, які «виснажують» (debilitating groups). Перші розбудовують добробут суспільства, а другі – «паразитують» коштом держави, не приносять спільноті ніякої користі. Власне іммігрантів дуже упереджено прихильники концепції «шовінізму соціального забезпечення» відносять до другої групи. Отже, соціальна держава з таких позицій розглядається як система з вбудованими механізмами виключення [25; 29].

Відзначимо, що поява концепції «шовінізму соціального забезпечення» не стала результатом останніх потужних «хвиль» міграції (від 2015 р.), її обґрунтування почалося ще в 1990 р. Так, Й.Г. Андерсен та Т. Бьорклунд [1] на прикладі кейсів Данії та Норвегії (як одних із найуспішніших соціальних держав) висловили позицію, що соціальні послуги держави повинні надаватися лише громадянам (підданим). На думку прихильників цієї концепції, ресурси соціальної держави призначені винятково для тих, хто відповідає певним критеріям (національним, культурним, етнічним, расовим і под.). Натомість іммігранти позиційовані як такі, що безпідставно користають зі системи соціального забезпечення. Власне процес імміграції трактується як такий, що має наслідком виснаження дефіцитних суспільних ресурсів [20; 29]. Схожа риторика характеризує й шовіністично забарвлений аналіз деструктивних процесів на ринку праці (дефіцит робочих місць, високий рівень безробіття), коли вишукуються «аргументи», щоб обґрунтувати легітимність шовіністичних прав на ринку праці [26; 31]. Низка політичних партій, власне, й розвивають таку риторику: грецька партія «Золотий світанок», «Альтернатива для Швеції», «Істинні фіні», Данська народна партія, «Альтернатива для Німеччини» та ін.

На протипагу шовіністичним підходам до соціальної політики низка концепцій пропагує соціальну інклюзію. Чи не найсильнішою є підтримка інституту соціальної держави у середовищі егалітаристів [3; 6], які є відкритими до мігрантів [24]. І соціальна держава, і міграція позиціонуються ними як засоби протидії соціальній несправедливості. Усеосяжна соціальна держава розглядається як така, що може успішно функціонувати, якщо буде солідарність із мігрантами, а громадяни відчуватимуть меншу конкуренцію з мігрантами в доступі до соціальних благ [34].

Результати дослідження щодо взаємин у системі «імміграція – соціальна держава» не дають нам змоги зробити однозначні висновки про винятково деструктивний вплив міграції на добробут. Кризові явища у функціонуванні соціальної держави мають комплекс причин і не звужені виключно до впливу імміграції на соціальну сферу життєдіяльності розвинених держав [19].

Література:

1. Alesina A., Glaeser E. *Fighting Poverty in the US and Europe: A World of Difference*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
2. Andersen J.G., Bjørklund T. Structural changes and new cleavages: The progress parties in Denmark and Norway. *Acta Sociologica*. 1990. № 33 (3). P. 195–217.
3. Andreß H.-J., Heien T. Four worlds of welfare state attitudes? A comparison of Germany, Norway, and the United States. *European Sociological Review*. 2001. № 17 (4). P. 337–356.
4. Baldwin P. *The Politics of Social Solidarity: Class Bases of the European Welfare State, 1875–1975*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
5. Banting K.G., Kymlicka W. (Eds.). *Multiculturalism and the Welfare State: Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
6. Blekesaune M., Quadagno J. Public attitudes toward welfare state policies: A comparative analysis of 24 nations. *European Sociological Review*. 2003. № 19 (5). P. 415–427.
7. Boeri T. Immigration to the Land of Redistribution. *Economica*. 2010. № 77 (308). P. 651–687.
8. Bonoli G. New social risks and the politics of post-industrial social policies / K. Armingeon, G. Bonoli (Eds.), *Adapting Post-War Social Policies to New Social Risks*. London: Routledge, 2006. P. 3–26.
9. Breznau N., Eger M.A. Immigrant presence, group boundaries, and support for the welfare state in Western European societies. *Acta Sociologica*. 2016. № 59 (3), 195–214.
10. Cappelen C., Peters Y. The impact of intra-EU migration on welfare chauvinism. *Journal of Public Policy*. 2018. № 38 (3). P. 389–417.

11. Castles S., Schierup C. Migration and Ethnic Minorities / F.G. Castles, S. Leibfried, J. Lewis, H. Obinger, C. Pierson (Eds.), The Oxford Handbook of the Welfare State. Oxford: Oxford University Press, 2010. P. 278–291.
12. Eger M.A., Breznau N. Immigration and the welfare state: A cross-regional analysis of European welfare attitudes. *International Journal of Comparative Sociology*. 2017. № 58 (5). P. 440–463.
13. Emmenegger P., Careja R. From dilemma to dualization: social and migration policies in the reluctant countries of immigration. In: P. Emmenegger, S. Häusermann, B. Palier, M. Seeleib-Kaiser (Eds.), *The age of dualization. The changing face of inequality in deindustrializing societies*. Oxford: Oxford University Press, 2012. P. 124–149.
14. Friedman M. What is America? Lecture at University of Chicago, 03 October 1977. Transcript published in *The Economics of Freedom*, 1978.
15. Gugushvili D., Ravazzini L., Ochsner M. et al. Welfare solidarities in the age of mass migration: evidence from European Social Survey 2016. *Acta Politica*. 2021. № 56. P. 351–375.
16. Guiraudon V. The Marshallian Triptych reordered: The role of courts and bureaucracies in furthering migrants' social rights / M. Bommers, A. Geddes (Eds.), *Immigration and Welfare: Challenging the Borders of the Welfare State*. London: Routledge, 2000. P. 71–89.
17. Hammar T. Democracy and the nation state: Aliens, denizens, and citizens in a world of international migration. Hants: Aldershot, 1990.
18. Hemerijck A.C., Palm T.P., Entenmann E., van Hooren F.J. Changing European Welfare States and the Evolution of Migrant Incorporation Regimes. Background paper reviewing welfare state structures and reform dynamics in a comparative perspective. Amsterdam: University Amsterdam, 2013.
19. Khoma N., Vdovychyn I. Deconstruction of the Welfare State: The Impact of Globalization and Technological Factors. *Revija za socijalnu politiku*. 2020. № 27 (3). P. 269–285.
20. Kitschelt H. The radical right in Western Europe: a comparative analysis. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1997.
21. Kulin J., Eger M.A., Hjerm M. Immigration or welfare? The progressive's dilemma revisited. *Socius Sociological Research for a Dynamic World*. 2016. № 2. P. 1–15.
22. Kymlicka W. Solidarity in diverse societies: beyond neoliberal multiculturalism and welfare chauvinism / V. Kaul, A. Vajpeyi (Eds.), *Minorities and populism – critical perspectives from South Asia and Europe. Philosophy and politics – critical explorations*. Cham: Springer, 2015. Vol. 10, pp. 41–62.
23. Kymlicka W., Banting K. Immigration, Multiculturalism, and the Welfare State. *Ethics and International Affairs*. 2006. № 20 (3). P. 281–304.
24. Mau S., Burkhardt C. Migration and welfare state solidarity in Western Europe. *Journal of European Social Policy*. 2009. № 19 (3). P. 213–229.
25. Mény Y., Surel Y. Democracies and the Populist Challenge. Basingstoke: Palgrave, 2002.
26. Oesch D. Explaining Workers' Support for Right-Wing Populist Parties in Western Europe: Evidence from Austria, Belgium, France, Norway, and Switzerland. *International Political Science Review*. 2008. № 29 (3). P. 349–373.
27. Piore M. Birds of Passage: Migrant Labour and Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
28. Reeskens T., van Oorschot W. Disentangling the 'New Liberal Dilemma': On the relation between general welfare redistribution preferences and welfare chauvinism. *International Journal of Comparative Sociology*. 2012. № 53 (2). P. 120–139.
29. Rydgren J., Widfeldt A. Från Le Pen till Pim Fortuyn – Populism och Parlamentarisk Högerextremism i dagens Europa. Malmö: Liber, 2004.
30. Ryner M. European welfare state transformation and migration / M. Bommers, A. Geddes (Eds.), *Immigration and Welfare: Challenging the Borders of the Welfare State*. London: Routledge, 2020. P. 51–71.
31. Scheepers P., Gijsberts M., Coenders M. Ethnic Exclusionism in European Countries: Public Opposition to Civil Rights for Legal Migrants as a Response to Perceived Ethnic Threat. *European Sociological Review*. 2002. № 18. P. 17–34.
32. Taylor-Gooby P. (Ed.). *New risks, new welfare: The transformation of the European welfare state*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
33. Van Hooren F.J. Caring Migrants in European Welfare Regimes: The Policies and Practice of Migrant Labour Filling the Gaps in Social Care, unpublished PhD thesis. European University Institute, 2011.
34. Van Oorschot W., Uunk W. Welfare spending and the public's concern for immigrants: Multilevel evidence for eighteen European countries. *Comparative Politics*. 2007. № 40(1). P. 63–82.
35. Van Walsum S. *The family and the nation: Dutch family migration policies in the context of changing family norms*. Newcastle: Cambridge Scholars, 2008.
36. What is the impact of the COVID-19 pandemic on immigrants and their children? *Organisation for Economic Co-operation and Development*. URL: <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>